

МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Т.В. Касьяненко

Україна, Сумський державний аграрний університет

Висвітлюється проблема інновацій з урахуванням екологічного фактору. Розглядаються методи регулювання еколого-інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі.

Аварія на Чорнобильській АЕС – одна з найтяжчих трагедій ХХ століття, яка позначатиметься на житті кількох поколінь. Це катастрофа планетарного масштабу. Радіація проникла в атмосферу всієї північної півкулі. В Україні забруднено територію площею понад 50 тис. кв.км, у 74 районах 12 областей. Після Чорнобильської катастрофи Верховна Рада

оголосила Україну територією екологічного лиха. Тому перед нинішнім поколінням є безліч актуальних проблем еколого-економічного напрямку. Одна із них екологічно спрямований інноваційний розвиток агропромислового комплексу.

Перехід до ринку передбачає конкуренцію та зменшення ролі держави у економіці країни. Але, сьогодні на підставі лише ринкових принципів неможливо перейти до еколого-інноваційного типу розвитку. Тому виникає необхідність у аналізі спонукальних мотивів до інновацій та у визначенні можливих методів регулювання еколого-інноваційної діяльності для підприємств АПК.

Спонукальні мотиви до інновацій розділяють на внутрішні (для інноваційного підприємства) та зовнішні. Внутрішній стимул інноваційної активності – необхідність заміни застарілого обладнання з метою посилення конкурентоспроможності продукції інноваційного підприємства на ринку. Зараз, в умовах економічної кризи визначним стимулом до інновацій можуть виступати стимули зовнішнього характеру, обумовлені економічною політикою держави. У світовій практиці їх називають методами непрямого впливу на посилення інноваційної діяльності. Через систему правового, економічного, організаційного забезпечення держава регулює кредити, податки, тарифи, амортизаційну політику.

Сьогодні в Україні кредитними методами стимулювання довготермінової інноваційної діяльності зневажають. Перш за все це пов'язано з негативними моментами, які були властиві попередній кредитній системі і поки ще не подолані. Порушилися основні принципи кредитування – терміновість, зверненість, окупність. Кредитні важелі дають можливість не тільки сполучати інноваційний розвиток з інтересами держави, але й використовувати повернення коштів як стимул для збільшення ефективності виробництва та якості продукції. З прийняттям Закону “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років” 18 січня 2001 року механізм зі спеціальним режимом кредитування враховує особливості ведення сільськогосподарського виробництва та умови проведення економічних і земельної реформ на селі. На наш погляд у складових механізмі кредитного забезпечення не визначено стимулювання еколого-інноваційної діяльності сільськогосподарського виробника. Надання пільгових кредитів для вирішення проблем створення, впровадження нових зразків техніки, прогресивних видів технологій зацікавить виконавців державних замовлень. Пільги можуть застосовуватись як інструмент поліпшення якості продукції, так і створення нових технологій, якщо режим пільговості поставлений в залежність від заданого результату. В Японії механізм економічного заохочення підприємств в проведенні природоохоронних заходів ґрунтується на наданні пільгових (із розрахунку 5-7% річних) довготермінових (на 10-20 років) кредитів через державні корпорації для закупки екообладнання та будівництва природоохоронних споруд. Малим та середнім приватним підприємствам такі кредити надаються на суму до 80% від вартості обладнання, а великим підприємствам – на суму до 50%.

Міцний важіль державного регулювання ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва – податкова система. Якщо підприємство здійснює прогресивні технологічні, економічні та організаційні заходи, то фінансові органи можуть знижувати розмір податків, і навпаки. Відомо, що інноваційний процес потребує підвищених витрат, особливо на етапі підготовки та освоєння виробництва. Тому з одного боку він супроводжується ризиком вкладу коштів в розробку та освоєння товару, а з іншого – додатковими витратами.

В сучасній західній економіці будь яка корпорація оподатковується однаково. Але з урахуванням необхідності стимулювання тієї чи іншої діяльності застосовуються багато чисельні пільги, скидки та ін. Наприклад, в США податкова шкала складається із трьох ставок: 15; 25; і 34% , а у податковому кодексі утримується до сотні податкових пільг, які впливають на науково-технічний прогрес. Використавши досвід багатьох країн світу, Швеція розробила модель , яка дозволяє оптимізувати розмір оподаткування прибутку. Проведені ними розрахунки показують, що при податку 25% схильність до нововведень різко знижується, після 50% підприємства не беруть участі в інноваційному процесі. Швеція для стимулювання оновлення виробництва застосовує такий метод. Виробники вносять кошти на безвідсоткові рахунки в державний банк. На рахунок прибутку – 25%, на особистий рахунок капітальних вкладень – 20%, на рахунок оновлення – 10% від встановленого річного фонду. Якщо вони самі не витрачають кошти для призначення, держава використовує їх на відповідні цілі через держбюджет. Крім того існує відстрочка оподаткування за винахідницький дохід та

зменшення до 50% чистого доходу із суми відрахувань в загальний резерв капітальних вкладень.

На першому світовому конгресі економістів з навколишнього середовища (Венеція, 1998 р.) було запропоновано створення спеціальних національних фондів з метою їх використання на "технологічні премії". Кошти цих фондів мають направлятися тим підприємствам, які за рахунок впровадження природозберігаючих технологій добилися поліпшення навколишнього середовища і природних ресурсів. Прикладом ефективності плати за повернені викиди як економічного інструменту екополітики можна вважати податкову систему Швеції, де він використовується, як ринковий інструмент, за допомогою якого регулюють шкідливі викиди. Застосування його дозволило зменшити шкідливі викиди в атмосферне повітря на 50%. Цей економічний інструмент привабливий тим, що стимулююча функція найефективніше впливатиме на виробництва, в яких зменшення шкідливих викидів досягатиметься з меншими витратами коштів. На думку І. Синякевича, "технологічні премії" слід вводити в Україні тільки тоді, коли їх ефективність підтвердиться серйозними емпіричними дослідженнями у країнах з різним рівнем економічного розвитку.

Аграрії України сьогодні і до 2004 року сплачують фіксований сільськогосподарський податок, податок на додану вартість (ПДВ) при реалізації сільськогосподарської продукції залишається в розпорядженні підприємств і використовується для поповнення основних та оборотних засобів. Переробні підприємства за реалізовані ними молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти ПДВ у повному обсязі спрямовують виключно для виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам м'ясо в живій вазі та молоко. На нашу думку, можливо варто було б поставити вимоги до використання ПДВ у напрямку еколого-інноваційного розвитку сільськогосподарський підприємств.

Важливий регулятор інноваційної активності – амортизаційна система. Оптимальні терміни служби засобів праці любого призначення складаються під впливом багатьох факторів: якості виготовлення, технічного обслуговування, експлуатації, рівня використання та ін. Ураховувати сукупність їх впливу та ще і на весь термін дії норм амортизації неможливо. Період амортизації не може бути критерієм для визначення терміна заміни обладнання. Підвищення норм амортизації та збільшення сум відрахувань розширює фінансові можливості підприємств та посилює їх інвестиційну активність. На сьогодні облікова функція амортизаційної системи домінує над її стимулюючою роллю. Посилення стимулюючої функції прискорює впровадження технологічних нововведень. Гнучкість амортизаційної системи дозволить прискорити оновлення морально та фізично постарілого апарату. В залежності від фінансового положення у підприємств є вибір – прискорена амортизація чи прямолінійне рівномірне її нарахування. Перевагу прискореної амортизації можливо порівняти з безвідсотковими позиками. У практиці застосовуються два її основні способи: неприродне скорочення термінів амортизації та нарахування коштів в збільшених розмірах в перші роки. Крім забезпечення податкових пільг в початковий період експлуатації обладнання, прискорена амортизація дозволяє компенсувати ріст витрат на ремонтне обслуговування у другій половині служби за рахунок більш низьких відрахувань. Зміна порядку нарахування коштів може придати системі амортизації більшу гнучкість без перегляду норм. Важлива умова широкого розповсюдження методів прискореної амортизації – істотний ріст якості та технічного рівня продукції. В Японії широко застосовується пільговий режим прискореної амортизації для екологічних та очисного обладнання – в перший рік дозволяється списувати 50% їх вартості. Для малих та середніх підприємств, застосовуючи очисні споруди, в перші три роки дозволено амортизувати по 30% їх вартості. Це найбільш пільгова амортизаційна політика в порівнянні з всіма країнами світу, яка дозволяє підприємствам швидко обертати інвестиційні ресурси та слідкувати за змінами у науково-технічному прогресі даної сфери. В Україні нарахування амортизації з коефіцієнтом 0,7, а пізніше 0,6 зробило амортизаційну політику пагубною для науково-технічного розвитку підприємств. Законом "Про оподаткування прибутку" заборонено вилучати частину цих відрахувань в держбюджет. Фактично введення коректуючих коефіцієнтів 0,7 або 0,6 вилучає частину амортизаційних відрахувань підприємств на користь бюджету. Введення пільгової амортизаційної політики є сьогодні невідкладною проблемою. Проведений аналіз показує, що в Україні існуючі спонукальні мотиви до еколого-інноваційної діяльності недостатньо розвинуті. Досвід розвинутих країн свідчить, що екологізація

інноваційного розвитку є невідкладною проблемою, яка знаходить шляхи вирішення. На наш погляд, в Україні сьогодні виникає необхідність формування економічного механізму управління екологічно спрямованим інноваційним розвитком в АПК. При розробці такого механізму необхідно враховувати, що визначним стимулом еколого-інноваційної діяльності повинні виступати стимули зовнішнього характеру. Повинна посилитись роль держави в регулюванні економічних, екологічних процесів, адміністративно-командних інструментів екополітики. Повинна діяти розвинута система інструментів екополітики на основі оптимального співвідношення між ринковими й адміністративно-командними інструментами. Необхідно, щоб матеріальні стимули переважали над економічними санкціями. В перспективі основним інструментом структурно-інвестиційної політики повинні стати різного роду субсидії. Досвід розвинутих країн світу свідчить, де субсидується сільське господарство та інші важливі галузі, держава створює умови для інноваційної діяльності.